

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВЕЛИКОГО МІСТА

Норкіна Т.П.

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

З розвитком ринкових відносин на регіональному рівні, що супроводжується формуванням відповідної інфраструктури і правових засад, конкуренція стає чинником стимулювання ефективного розміщення і регіонального розвитку продуктивних сил, удосконалення економічних структур регіону, розширення асортименту і поліпшення якості продукції та послуг відповідно до сучасних вимог вітчизняного і світового ринків. Конкуренція, що є найважливішою ланкою всієї системи ринкового господарства, виступає рушійною силою економіки не лише окремого підприємства, а й міста, регіону, країни. В останні роки в результаті зміни соціально-економічних умов в Україні відбувається зміна концепції управління містом. Змінюються цілі, мотиви, інтереси до питань розвитку міських територій, підвищуються самі вимоги до управління та ефективності господарювання міст. В цих умовах управління конкурентоспроможністю міста є важливим та першочерговим завданням органів місцевого самоврядування.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентне середовище, конкурентні переваги, конкурентний потенціал, інвестиційний та інноваційний потенціали міста.

Постановка проблеми. Управління конкурентоспроможністю підприємства є достатньо вивченим питанням, але регіональний і макроекономічний рівень вимагають поглиблених досліджень. Складність завдання полягає не лише в розробці системи управління конкурентоспроможністю, наприклад, міста, а й у відсутності самого конкурентного середовища, який потрібно сформувати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню проблем управління міськими територіями присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, в працях Ю. Гузченка [8], А.М. Мамедова, А. Осітнянка [17] та інших авторів виокремлено підхід до управління містом як системою землеустрою.

Такі вчені, як Ю. Білоконь [5], Е.Дж. Блейклі [6], С. Ключниченко [12], С.Куць [14] основну увагу зосереджують на питаннях стратегічного планування поселень, підкреслюючи вирішальну роль розвитку міст. В роботах Н. Павліхи [19], Г. Фільварова, Т. Нецаєвої, А. Плешкановської [21] розкрито проблеми гармонійного розвитку міст, що напряму пов'язано з прийнятою Концепцією сталого розвитку населених пунктів. Управління конкурентоспроможністю міста в працях наведених авторів не розглядається.

Питання оцінки конкурентного середовища, забезпечення конкурентоспроможності регіону є предметом дослідження багатьох науковців світу. Серед вітчизняних дослідників І.М. Вахович, З.В. Герасимчук [7], Л.Л. Ковальська [14], в працях яких досліджено теоретико-методичні основи формування конкурентного середовища, визначено фактори, які впливають на рівень конкурентоспроможності регіону, розглядаються питання, пов'язані з формуванням конкурентних переваг регіону як необхідного елемента забезпечення його конкурентоспроможності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Регіон вищезазначеними авторами розглядається в межах адміністративної області чи економічного району. Місто як об'єкт регіональних досліджень по управлінню конкурентоспроможністю вивчено недостатньо, що підкреслює актуальність проблеми.

Мета статті. Метою дослідження є розгляд теоретичних аспектів управління конкурентоспроможністю міста та визначення основних напрямків його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Міста відрізняються за рівнем соціального, фінансово-економічного, містобудівного розвитку. Фактори, що визначають диференціацію, пов'язані з різним рівнем розвитку продуктивних сил та характеризують рівень конку-

рентоспроможності міста. До об'єктивних факторів виникнення диспропорцій включають: нерівномірність соціально-економічного розвитку; диференціацію розподілу капіталу за різними галузями; територіальні відмінності в забезпеченні природними і трудовими ресурсами, природно-кліматичні особливості; циклічні коливання, зміни в співвідношенні попиту та пропозиції.

Суб'єктивним фактором є помилки в стратегії і тактиці реформ та соціально-економічні прорахунки в економічній політиці на різних рівнях ієрархічної системи управління (народногосподарському, регіональному, галузевому) [11].

В місті завжди існує конкуренція за місцеві ресурси (земельні, трудові, мінеральні, водні, біологічні, рекреаційні тощо). Міста конкурують між собою за зовнішні ресурси. Це боротьба за державні дотації з метою поповнення міського бюджету, за інвесторів проектів, за гранти міжнародних фондів, за туристів.

З аналізу опублікованих праць можна зробити висновок, що однозначного підходу до визначення поняття «конкурентоспроможність» немає.

Так, Ю.Б. Іванов конкурентоспроможність розглядає як певну систему, що складається з безперервно взаємодіючих факторів і характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей об'єкта по надбанню та утриманню впродовж тривалого періоду часу конкурентної переваги.

Вважає, що під конкурентоспроможністю слід розуміти не тільки ефективність, але і динаміку пристосування до змінних умов зовнішнього середовища [6].

Можливість ведення ефективної господарської діяльності і її практичної прибуткової реалізації в умовах конкурентного ринку – як узагальнюючий показник життєвої стійкості підприємства, його вміння ефективно використовувати свій фінансовий, виробничий, науковотехнічний і трудовий потенціали розглядає конкурентоспроможність підприємства Н.І. Перцовський [20]. Ці підходи об'єктивно відображають суть конкурентоспроможності підприємства, проте не враховують особливостей управління містом.

Т.В. Федак під поняттям «конкурентоспроможність» розглядає зумовлену економічними, соціальними і політичними факторами позицію країни або товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках, яка за умов відкритої економіки може визначатися і як здатність країни (фірми) протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках інших країн [22].

Більшість науковців конкурентоспроможність регіону (в тому числі міста) пов'язують з наявними перевагами регіону [4, 9, 13].

Як можна зрозуміти з аналізу наведених визначень, основними ознаками конкурентоспроможності як одного з критеріїв ефективності економічного суб'єкта є:

- відносний (порівняльний) характер – конкурентоспроможність проявляється тільки через порівняння характеристик економічного суб'єкта з характеристиками інших суб'єктів даного ринку;

- релевантний характер критерію конкурентоспроможності, який означає, що траєкторія руху даного економічного суб'єкта (його конкурентна позиція) відносно інших суб'єктів може бути визначена тільки в межах релевантного зовнішнього середовища;

- часовий характер (динамічність) критерію конкурентоспроможності характеризує положення суб'єкта у конкурентному полі в координатах часу як результат його конкурентної діяльності [7].

Під поняттям конкурентоспроможності міста слід розуміти здатність міста витримувати конкуренцію в умовах ринкового середовища на основі наявних конкурентних переваг з метою першочергового доступу до внутрішніх і зовнішніх ресурсів.

Основними елементами та умовами, які створюють конкурентні переваги, окремі науковці називають: вигідне географічне розташування; високий природно-ресурсний потенціал; інвестиційну привабливість; високий рівень інноваційного розвитку; інтелектуальний та трудовий потенціали, високий рівень фінансового потенціалу [9].

Існує інший підхід, за яким конкурентоспроможність міста (у сенсі економічної потужності) залежить від конкурентоспроможності підприємств, розташованих в ньому. Відповідно, чинники конкурентоспроможності міста – це локалізаційні умови, що сприяють конкурентоспроможності підприємства [18]. З такими твердженнями погоджуємось частково, адже не лише підприємства формують потенціал міста.

Конкурентоспроможність міста – результат його конкурентних переваг за всім спектром проблем управління.

Отже, управління конкурентоспроможністю міста – це здатність державних та місцевих органів влади створювати й підтримувати конкурентні переваги міста через формування і реалізацію його потенціалу.

З огляду на це, об'єкт управління – місто – слід розглядати як складну, відкриту, квазірівноважну систему, що виконує промислові, організаційно-господарські, транспортні, культурні та інші функції, на яку впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори.

Зовнішніми факторами, які впливають на місто і потребують вивчення й аналізу, є:

- соціально-політичні та фінансово-економічні умови, що склалися;

- напрями Державної програми стратегічного розвитку;

- діюча законодавчо-нормативна база тощо.

Внутрішні фактори впливу включають:

- демографічну і соціальну структури міста;

- природно-геологічні умови;

- інженерні умови й ресурси;

- рівень управління;

- економічну привабливість галузей міста.

Для забезпечення конкурентоспроможності необхідна систематична робота по підвищенню всіх складових потенціалу міста.

Всі розглянуті складові потенціалу міста, безумовно, є важливими при створенні конкурентних переваг. Проте, в умовах сьогоднішньої особливу увагу слід приділяти зростанню інвестиційного та інноваційного потенціалів міста.

Однією з головних проблем інвестування в Україні є несприятливий порівняно з іншими країнами інвестиційний клімат. До негативних рис інвестиційного клімату в Україні слід віднести:

- нестабільність наявної нормативно-правової бази;

- нерегульованість корпоративних відносин, що виявляється, зокрема, у непрозорості діяльності акціонерних товариств, відсутності ефективної дивідендної політики;

- нерозвиненість фондового ринку та відсутність конкуренції в приватизаційних процесах;

- низька купівельна спроможність населення;

- висока частка тіньового сектору економіки, що робить неконкурентоспроможною продукцію офіційної економіки, корумпованість в органах влади.

Саме усунення цих негативних рис інвестиційного клімату може стимулювати інвестиційну активність в Україні та її регіонах. На макрорівні необхідно вирішувати питання вдосконалення правовідносин в інвестиційній сфері, підвищення інвестиційного іміджу України. Важливим напрямом забезпечення належного рівня конкурентоспроможності міста виступає його інвестиційна політика, яка повинна бути спрямована на:

- розвиток інвестиційної інфраструктури;

- створення сприятливої нормативно-правової бази для залучення іноземних інвестицій в економіку;

- стимулювання інвестиційної активності шляхом встановлення пільгового оподаткування для суб'єктів підприємницької діяльності, які інвестуються із внутрішніх джерел;

Складові потенціалу міста (чинники конкурентоспроможності):

- Природно-ресурсний потенціал – земельні ресурси; корисні копалини та мінеральна будівельна сировина; водні та лісові ресурси; рослинний і тваринний світ; кліматичні умови.

- Трудовий потенціал – демографічні фактори (чисельність та структура населення, природний приріст, стан здоров'я, міграційна рухливість); зайнятість; якість робочої сили

- Економічний потенціал – розвиток видів економічної діяльності, матеріального виробництва; обсяги виготовленої продукції; рівень зношеності основних засобів, тощо

- Інвестиційний потенціал – підрядні будівельні організації, проектні підприємства; обсяги незавершеного будівництва; розвиток пріоритетних галузей, виробництва будівельних матеріалів; розвиток будівельної бази.

- Інноваційний потенціал – обсяги інновацій; кількість підприємств, що впроваджують інновації; рівень розвитку науки і техніки; використання передових технологій.

- Інфраструктурний потенціал.

- Фінансовий потенціал – розвиток банківської системи; кількість банків і страхових організацій; транспортна система; інженерна та соціальна інфраструктура; благоустрій. Доходи та видатки бюджету міста, доступність фінансових ресурсів з державного й регіонального бюджетів, фінансовий стан підприємств

- Туристично-рекреаційний потенціал – рекреаційні ресурси; пам'ятки архітектури та мистецтва; місця відпочинку; історичні та заповідні зони.

- Організаційно-управлінський потенціал – наявність стратегії розвитку; доступність інформації;

рівень професіоналізму місцевої адміністрації; ділової якості та етика місцевих підприємців:

- складання планів, розробка регіональних програм залучення інвестицій;
- поліпшення корпоративного та державного управління, реформування адміністративної системи;
- усунення обмежень для залучення міжнародного капіталу та з метою активізації інвестиційної діяльності;
- удосконалення фінансової системи;
- проведення антикорупційних заходів;
- мінімізації політичних ризиків [1, 9].

Висновки та пропозиції. Для підвищення інвестиційної привабливості міст необхідно мінімізувати дію негативних і депресивних факторів, стабілізувати політичну та економічну ситуацію; активізувати інформаційне ведення бізнесу в Україні; організувати бізнес-форуми та конференції в тих містах країни, які є недостатньо охоплені співробітництвом, проте потребують залучення зовнішнього капіталу. Такі заходи дозволять підвищити інвестиційну привабливість регіонів України, разом з тим інвестиційний імідж країни в цілому.

Інноваційний розвиток міста досягається шляхом переорієнтації виробничого потенціалу на створення нових чи поліпшення існуючих виробів та технологій, розширення технологічних можливостей виробництва. Інноваційна діяльність спрямована на впровадження наукових розробок і досліджень у виробничу діяльність підприємств та випуск нової конкурентоздатної продукції й одночасно підвищення конкурентоспроможності міста, де зосереджене виробництво.

Для активізації інноваційних процесів необхідними є наступні заходи держави:

- створення ефективного механізму фінансування інноваційного розвитку підприємств та використання диверсифікованого інструментарію держав-

ної підтримки впровадження науково-технічних досліджень у виробництво;

- формування та розвиток інтелектуального потенціалу країни;
- розвиток інститутів інноваційної інфраструктури.

На рівні міста необхідно посилити науково-технічний потенціал шляхом:

- підтримки та сприяння розвитку інноваційно-активних підприємств;
- підвищення рівня співпраці підприємств різних галузей з науково-дослідними і дослідно-конструкторськими організаціями;
- зміцнення матеріально-технічної бази науково-дослідних і дослідно-конструкторських організацій, установ;
- впровадження сучасних інформаційних технологій;
- обґрунтування інноваційної стратегії міста;
- проведення семінарів, круглих столів спільно з підприємцями та інноваторами.

Таким чином, складні умови розвитку економіки характеризуються конкуренцією як всередині країни, так і на рівні регіону, міста. Посилення конкуренції виставляє нові вимоги до управління розвитком міст на основі забезпечення їх конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. Створення і підтримання конкурентних переваг міста можливе через формування і реалізацію усіх складових його потенціалу: природно-ресурсного, трудового, економічного, інвестиційного, інноваційного, інфраструктурного, фінансового, туристично-рекреаційного, організаційно-управлінського.

Підвищення конкурентоспроможності міста сприятиме його соціально-економічному розвитку, забезпечить самофінансування та активізацію інвестиційно-інноваційних процесів на рівні регіону та країни.

Список літератури:

1. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – С. 64.
2. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації. Монографія / Л. Л. Антонюк / К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.
3. Багрова І. В. Складові та фактори конкурентоспроможності / І. В. Багрова, О. Г. Нефедова // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1. – С. 11-16.
4. Балик Т. В. Підвищення інвестиційної привабливості регіонів в умовах фінансової нестабільності / Т. В. Балик // Актуальні проблеми ринкової економіки: Вісник Львів. держ. ін.-ту новітніх технологій та управління ім. В'ячеслава Чорновола. Вип. 6. – Луцьк, 2009. – С. 14-20.
5. Білоконь Ю. М. Регіональне планування (теорія і практика) / Ю. М. Білоконь / К.: Логос, 2003. – 246 с.
6. Блейклі Е. Дж. Планування місцевого економічного розвитку. Теорія і практика: Пер. з англ. А. Кам'янець / Е. Дж. Блейклі / Львів: Літопис, 2002. – 416 с.
7. Герасимчук З. В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії сталого розвитку регіону / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович / Луцьк: ЛДТУ, 2002. – 248 с.
8. Гузченко Ю. М. Необхідність становлення процедури формування і реєстрації земельного сервітуту в містах України / Ю. М. Гузченко, О. С. Петраковська // Містобудування та територіальне планування. – К.: КНУБА, 2003. – № 16. – С. 57-62.
9. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночной экономики. / Ю. Б. Иванов / Харьков: ХГЕУ, 1997. – 246 с.
10. Кныш М. И. Конкурентные стратегии: Учеб. пособие / М. И. Кныш / СПб.: Б. и., 2000. – 284 с.
11. Клименко С. М. Управление конкурентоспособностью предприятия / С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барбас, Т. В. Омеляненко, А. В. Вакуленко / К.: КНЕУ, 2006. – 527 с.
12. Ключниченко С. Е. Управление мостом / С. Е. Ключниченко / К.: КНУБА, 2003. – 260 с.
13. Ковальська Л. Л. Значення конкурентних переваг регіону у забезпеченні його конкурентоспроможності / Л. Л. Ковальська // Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. Вип. 20. – Львів, 2006. – С. 350-355.
14. Куць С. С. Урбанізовані території. Методологія та практика планування і управління / С. С. Куць, С. В. Куць / Мелітополь: Наук.-досл. і проект. ін-т містобудування Держбуду України, 2003. – 254 с.
15. Ковальська Л. Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізм її підвищення: Монографія./ Л. Л. Ковальська / Луцьк: Надтир'я, 2007. – 420 с.
16. Манів З. О., Луцький І. М., Манів С. З. Регіональна економіка / З. О. Манів, І. М. Луцький, С. З. Манів / Львів: Магнолія 2006, 2007. – 562 с.

17. Мамедов А. М. Методологія управління територіальним розвитком міста / А. М. Мамедов, А. П. Осітнянко // Містобудування та територіальне планування. – К.: КНУБА, 2004. – № 17. – С. 178-183.
18. Маргарета Дрдзенік Хану, Т'еррі Гейгер. // Оцінка конкурентоспроможності націй: Глобальний індекс конкурентоспроможності / Маргарета Дрдзенік Хану, Т'еррі Гейгер. // Основні положення звіту про конкурентоспроможність України 2008. – Всесвітній Економічний Форум.- Женева, 2009.
19. Павліха Н. В. Концептуальні засади просторового облаштування територій у контексті забезпечення їх сталого розвитку / Н. В. Павліха // Регіональна економіка. – 2004. – № 4. – С. 95-105.
20. Перцовский Н. И. Международный маркетинг. / Н. И. Перцовский, И. А. Спиридонов, С. В. Барсукова / М.: Высш. шк., 2001. – 239 с.
21. Хвищун Н. В., Мороз О. Д. Фактори конкурентоспроможного розвитку міста / Н. В. Хвищун, О. Д. Мороз // Матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. «Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика». – Луцьк, 2009. – С. 429-430.
22. Федак Т. В. Регіональні фактори забезпечення конкурентоспроможності продукції: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.10.01 – Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. – Львів: ІРД НАН України, 2001. – 18 с.

Норкина Т.П.

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ КРУПНОГО ГОРОДА

Аннотация

С развитием рыночных отношений на региональном уровне, сопровождающихся формированием соответствующей инфраструктуры и правовых основ, конкуренция становится фактором стимулирования эффективного размещения и регионального развития производительных сил, усовершенствования экономических структур региона, расширения ассортимента и улучшения качества продукции и услуг в соответствии с современными требованиями отечественного и мирового рынков. Конкуренция, являясь важнейшим звеном всей системы рыночного хозяйства, выступает движущей силой экономики не только отдельного предприятия, но и города, региона, страны. В последние годы в результате изменения социально-экономических условий в Украине осуществляется изменение концепции управления городом. Изменяются цели, мотивы, интересы к вопросам развития городских территорий, повышаются требования к управлению и эффективности хозяйствования городов. В этих условиях управление конкурентоспособностью города является важным и первоочередным заданием органов местного самоуправления. **Ключевые слова:** конкурентоспособность, конкурентная среда, конкурентные преимущества, конкурентный потенциал, инвестиционный и инновационный потенциалы города.

Norkina T.P.

Donbass National Academy of Building and Architecture

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE COMPETITIVENESS OF A LARGE CITY

Summary

With the development of market relations at the regional level, accompanied by the formation of the respective infrastructure and the legal framework, the competition becomes a factor to promote the effective placement and regional development of the productive forces, improve the region's economic structure, expand the range and improve the quality of products and services in accordance with the current requirements of the domestic and world markets. The competition, being the most important element of the whole system of the market economy, a driving force of the economy not only of individual enterprises, but also a city, region, country. In recent years, due to changes in the socio-economic conditions in the Ukraine is the change in the concept of city management. Change goals, motives, interests in the development of urban areas, increased demands on the management and effectiveness of the management of cities. In these circumstances, management of competitiveness of the city and is an important first priority of local governments.

Keywords: competitiveness, the competitive environment, competitive advantage, competitive potential, investment and innovation potential of the city.